

EDINOST

Glasilo slovenskega političnega društva za Primorsko.

v edinosti in moči.

«EDINOST» izhaja 2 krat na teden vsako sredo in soboto o poludne. Cena za vse leto priložno 7 el. za polu leta 3 el. 50 kr., za šest let 2 gl. 75 kr. — Sama priloga stane 1 gl. 50 kr. za celo leto. — Pomembne št. vilke se objavijo pri opravištvu in v tiskani v Trstu po 5 kr., v serial in v Ajdovščini po 4 kr. — Naročnina, reklamacije in inserate priema Opravištvu, via Terrate, «Nava tiskarna».

Vsi dopisi se pošiljajo Uredništvu «via Terrate» «Nuova Tipografia» vsak mora biti frankiran. Rokopisi brez posebne vrednosti se ne vračajo. — Inserati (razne vrste naznanila in poslanice) se zaračunajo po pogodbi — prav cenó; pri kratkih oglaših z drobnimi črkami se plačuje za vsako besedo 2 kr.

Dušni proletarijat.

(Dalje.)

V praškej »Politiki« sem bral, da prinaša zadnji zvezek »Budapesti Zzemle« članek iz roke naučnega ministra Avgusta Treforta, v kojem razklada svoje nazore o prašanju Raoul Frary-a glede podučevanja klasičnih jezikov na srednjih šolah. Mej drugim pravi: »Studiranje kulture starih narodov nam je koristno, ali naša naloga ni povrniti se na stališče, v kojem so se nahajali Grki in Rimci. Slabo umeje, kdor meni, da ni mogoče dospeti do višje stopinje kulture brez klasičnih jezikov in samo s pomočjo novih literatur.« Minister pravi dalje, da je Frary-jevo prašanje na Ogerskem uže rešeno, ker tamkaj lahko pohaja vsako fakulteto na vseučilišču tudi kdor se je šolal na realkah, da le poprej izvrši izpit iz latinskega jezika. Da se to omogoči, obeta, da se na realkah na Ogerskem ustanove posebne stolice za latinski jezik, v katerih se bode vsakdo lahko učil tega jezika.

Marsikdo ne smatra za umestno, da se mladina dolžih osem let trapi in muči z učenjem jezikov, koji jej niso v javnem življenju skoraj od nikake koristi, osobito pa s teško grščino, koja se tudi v znanostnih zadevah malo rabi, v tem ko latinščina v medicinskih, botaničnih in dr. knjigah svoje mesto ima. Da je grški jezik lep in eden najpopolnejših glede glasov in oblik, to vsakdo ve; z grščino lahko se izrazi reč, delo ali dejanje tako na kratko in tako lepo, da gotovo ne tako v nobenem drugem modernem jeziku, koji se morajo posluževati dolžih opisovanj, da izrazijo to, kar je stari Grk izrazil z jednim

samim aoristom ali drugo obliko. Ali radi tega ni še potreba tega jezika, ker enakih oblik imamo tudi v modernih jezikih in osobito bogati so slovanski jeziki.

Učiti se je grščine, poreče kdo, radi terminologije, ki je ponajveč iz grškega jezika vzeta.

Res je tudi to, ali, da se razume kak grški terminološki izraz, ni vendar treba se mučiti šest dolžih let; premetavati Curtius-ove grške slovnice, prevajati Schenkel-novih vadb, prebirati njegov slovar, brusiti si možgane z Demonstenom in Sofoklom in v mukah preživeti dolg čas učenja. Vseh jeden predmet enako ne zanima in kar je temu učenca lahko umevno, to je njegovemu součencu težko in neumljivo; potem pa stroga profesorjeva roka, ki pedantno in osorno klasificuje ter učenca od učenja skoraj odganja. Gotovo bi bilo boljše, ako bi nekoji profesorji v strogosti nekoliko ponehali, osobito glede mrtvih jezikov, ki skoraj nobenemu v javnem življenju ne rabijo. — ne pa kakor se pogostoma godi, vsak svojo trdili in svojemu predmetu prednost dajali tako, da na zadnje ubogi dijak skoraj ne ve, koga bi v prvej vrsti poslušal in komu dal prav. Vsem mu je skoraj nemožno, ker je z predmeti preobložen.

Da se grški izrazi v terminologiji razumejo, zadostovalo bi nekoliko ur grščine, začeti v V. razredu. Dobro bi bilo grščino nekoliko stisniti in uvesti rajši kak drug modernji jezik in pomnožiti poduk v družih koristnejših predmetih. To so sicer naše zasobne misli, katerih ne bode minister Gautsch bral in se po njih tudi ne ravnal, ampak delal bode,

kakor mu svetujejo vplivnejše osebe in skušnija.

Želeti bi pred vsem bilo, da se v srednje šole uvedejo deželni jeziki. Naš mili slovenski jezik je tudi tu, in bode še dalje lezel polževo pot v gimnazije in realke, kajti nemški gospodi se zdi prekmekč in ne zadosti razvit in očejen, da bi se mogli v njem stari klasiki razlagati in prevajati.* Ne pomisli pa slavna vlada, da v slovenskeje deželi nemški kot učni jezik napredek in omiko zavira, ker na podlagi materinega jezika človek vso drugačno omiko zadobi od one, ki jo pridobi v šolah s tujim jezikom. Ali predaleč bi zašli, ako bi hoteli tarnati nad krivico, ki se nam tudi v tem obziru godi, in boljše, da zdaj še molčimo. — Čas uže popravi krivice.

Predaleč smo na vsak način zašli, ker nameravali smo govoriti o duševnem proletarijatu, zašli pa na preustrojo šol. Od kar je zasedel ministerski stol nauka baron Gautsch, dobili smo v Avstriji v kratkem času toliko preustrojb, kakor nikoli poprej. Nova metla dobro mete. Novi minister hoče vse prenoviti in preosnovati, skoraj vse staro zavreči in novo uvesti. Sedaj se peča s preusnovno učiteljsko, ki so dosedaj bile bolj začasne in gotovo niso odgovarjale popolnoma namenu, kojega so si stavili njihovi ustanovitelji. Po novj uredbi bode neki še bolj strogo, kar bode bolj ugajalo omiki učiteljev, od katerih je odvisna tudi narodna omika. Ako se pa šole drugače uredi, urediti bi se morale drugačno i plače; po nekem

* In vendar je slovanski jezik vsem najbolj podoben grškemu jeziku ter ima z njim isto obliko take, da ga slovan more pravo umeti, vsi drugi narodi so zgubili njim neumljivi aorist, imperfekt it. le Slovan ima vse to. Ured.

zboljšati, — zavreči učiteljice na deških šolah itd.

Na učiteljskem polju ni sicer še takega proletarijata, kakor mej drugimi iz gimnazije in realke prišedšimi mladeniči, ker so učiteljske plače primeroma z profesorskimi, zdravniškimi itd. le majhne, radi česa mladina sili le bolj v srednje šole, gimnazijo in realko, in manj na učiteljska. Professore in druge službe, ki se lahko zasedejo le od onih mladeničev, ki so izvršili srednje šole, pa so dandanes skoraj povsod po Avstriji prepolne in od tod oni nesrečni proletarijat, od tod izvira tudi ideja novega naučnega ministra zabranjevati kolikor možno prenuogobrojno pohajanje srednjih šol.

(Konec prih.)

POZIV

k napravi Radetzky-jevega spomenika na Dunaji

Po smrti nepozabljivega feldmaršala grofa Radetzky-ja pokazala se je berž splošna želja, postaviti na Dunaji dostojen spomenik temu slavnemu vojskovođji, pravemu očetu svojih vojakov in po svoji zvestobi do dinastije in ljubezni do domovine vzglednemu patriotu, kateri je bil v teku svojih 72 službenih let pod petimi vladarji v devetnajstih vojnah.

Vojna, katera se je leto pozneje unela, neugodnost naslednjih let in mnogovrstne druge zapreke zadržale so spolnitev te želje. O 1 leta do leta se krči število tistih, kateri so pod Radetzky-jem služili, bojevali se in kri prelivali; ne sme se torej dalje odlašati, če hočejo še ostali napraviti tega spomenika dočakati.

Z Najvišjim dovoljenjem prevzamem Jaz vodstvo tega početja, podpiran od odeda, kateri obsega razun mnogobrojnih tukaj bivajočih generalov iz Radetzky-jeve šole tudi zastopnike različnih krogov.

Sam eden tistih, kateri so pod Radetzky-jem prešli krst v ognji, obračam se na svoje vojne tovariše iz one dobe z vabilom, pripomagati v ta namen.

Gospodinja, ti Semenčka
Na predvoru hram ti zida se
In na tem hramu — je sokol sedel,
Oj sedel, sedel — daleč gledal.
Ter videl je — kjer je širo polje;
Na tem širem polju — je pluzek oral
In za plugom — sam Kristus hodil.
A mati božja — tje jed nosila.
Jedila nosila — ter sina prosila:
Oh, orji moj sin — po njeni prav rabilo,
Da zasejemo — jaro pšenice,
Jaro pšenice — enosteblično.
Pa jo požanemo — to jaro pšenice,
Jaro pšenice — lepo rumeno
In vrh pokrijemo — se sivim sokolom.
Sivim sokolom — s tem gospodarjem,
Tem gospodarjem — gospodom Semenčkom
Hoj za besedo to — da si nam zdrav vedno,
Ostani nam zdrava — tud' ti, gospodinja,
Žena Semenčka!

Slednja od teh kolednic naj se uže peje komur toli, konča se z voščilom sreče in blagostanja, od katerih najkrajši je:
«Mi vam voščimo — srečo in zdravje vse, Srečo in zdravje — in kar še treba je, Ob času ko mlade — se novga leta dai, Novega leta dni — da srečni vsi b'li, Po njih oblagodarjeni — še dolgo živeli! Oh bodite nam zdravi!»

Potem se jim gospodar spoštljivo z hvall, poljubi križ, kakor je uže poprej pred hišo storil, ter jim dá nekoliko krajcirjev. Koledniki koledujejo navadno še gospodinji, otokom od najstarejšega do najmlajšega, naposled še družini in drugim domačim posebe, ter sprejemajo od vsakega dar.

(Dalje.)

PODLISTEK.

Koledovanje pri nas in drugod.

(Dalje.)

Drugje se po cerkveni bogoslužbi zbere »bratovstvo«, t. j. cerkovnik, strežaj in pevec (na koru) pri svojem starešinu, ter gredo potem v družbi z naborno puščico po vseh hišah. Pred vsako hišo zakličejo. «Či doma, doma, pane gospodarju, či možno vam koledovati» (ste li doma gospodar in je li vam mogoče koledovati)? Znotraj se navadno odgovori: »Možno, možno, prosyomo! Mladič pohajajo po koledovanju z goibó, toda le po hišah, kjer so dekleta, ki poteni z njimi plešejo, od katerih zahtevajo tudi darov. — Drugje vodi kolednike cerkveni strežaj s križem, s prejo ovitim; za njim gre nosilec možnjčka, ki zbira darove, in pa »bereza«, ki zna najlepše pesni prepevati. Večji del pohajajo kakor rečenc, koledovat uže na sveti večer, ter si zbere najpoprej možnjčkonosca, in — da bi jim ta oidešar ukrasti ne mogel — tudi kontrolorja (nadzornika), ki nosi za njim močno gorjačo ter dela na njo zateze, kolikor dobe kje krajcirjev. Od njih pete pesmi so navadne cerkvene pesmi, ki si jih je s tem načinom ljudstvo osvojilo. Epa od njih se začinja:

«Novaj radi Svitu si zjavila De panna čista Syna porodila.»

(Nekaj novega, se svetu dnes zgodi, devica predista mu sinka porodi).

Potem se nadaljuje z opevanjem sv. treh modrih v Betlehemu, o Herodežu, ki je ukazal žandarjem zemljo s plundrovati (opleniti), ter povzročil, da je pobegnil gojitelj deteta, sv. Jožef, v Egipt. Konec se glasi:

«Mi sedaj nai vse Dneva vesel'mo se Ter rojstvu njegov'mu Nizko oklenimo se.

Da bi izvohl Nam srečen vek dati In po smrti z njim V nebu kraljevati; O bodite zdravi!

Voščilo: »bodite zdravi!« izreka se vsikdar na koncu koledovanja, enako našim slovenskim kolednikom. — Fantje dobe za to nekaj krajcirjev, ter se za nje lepo zahvalijo. Ker je pa takih kolednikov po več tolp, tedaj se te, ako slučajno skupaj pridejo, tudi večkrat stepo za darove, katere hote drug drugemu vzeti. — Pri nas se kaj takšnega primeri najraje o Florijanovem, ko tako zvani »Florijanovci«, t. j. sežigalec blagoslovljenega lesa na večer pred tem praznikom, dobe v odmeno za to od gospodinje postaknena kokošja jajca, s klobaso povrh, katere rahle reči skuša napadnik najpoprej v roke dobiti in uničiti.

Po poludnevu prvega praznika pa začnejo (pri Rusnih) koledovati odrastli strežniki pri cerkvi. Kosoši poprej k večernicam, izosodijo si v cerkvi križe in zvončke, ter škrinjice za denar, katere zapedači gospod župnik tako, da se denarji D

ne morejo ven jemati. Potem si najmejo dva igralca na gosli in dva mehonosca, da bi nosila nabrane darove za njimi. Koledovati začnejo navadno pri svojem dušnem pastirju, kateri jih pokliče potem navadno k sebi v sobo. Pa se razdele na dve trupi, od katerih ena ide koledovati na gornji, a druga na doljni konec vasi. In od teh, ako je vas precej velika, se razdele še zopet v manjše skupine, da bi bili s koledovanjem poprej gotovi. Koledujejo pak tako kot njih mlajši tovariši, vpostavljaje se pri hišah pod okno, kl je kje v sredi hišne sobe. Ko so uže odpeli, stopi venkaj gospodar, ter jim poda skledo koruze z besedami: »Prosim za koledovanje« (prošu na kolodu) a oni sprejemaje dar, h kateremu pridoda gospodar obično še nekoliko novcev, odgovori: »Krasno fajno dzinkujemo! abyste taki szesni ta velčni per panamy, pered hromadarny, jak vez dar bozoy počei namy« (prelepo se zahva ljujemo, da bi bili tako srečni in veliki pred gospodom na dan zbirališča, kot je ta dar božji pred nami).

Ko pa dospjejo pred hišo katerega od teh cerkvenih bratov, kakor se imenujejo, združijo se obično vse skupine v eno in koledujejo pod njegovimi okni kakor drugje. Brat tu stanuvajoč, ločil se je že nekaj hipov poprej od njih, ter šel domu pripraviti potrebno za njih prihod. In podavši jim zrna, poprosi jih, naj vndejo (v sobo). Tam jih posadi za mizo, da jim jedi in pijače in ko postavi gospodinja na mizo kašo z mlekom, kar pomenja, da je koledovanje končano, zapoje gospodarju kolednico:

«Zdrav nam bodi gospodar, Dj zdravje ljubi Bog!